

ЛИТЕРАТУРА

Червона книга України. Тваринний світ. Київ: Глобалконсалтинг, 2009. 1-624.

ЗИМІВЛЯ ВОДОПЛАВНИХ І НАВКОЛОВИХ ПТАХІВ У РАЙОНІ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО ВОДОСХОВИЩА В ЗИМОВІ СЕЗОНІ 2010/2011 ТА 2011/2012 рр.

М.Н. Гаврилюк¹, О.В. Ілюха², М.М. Борисенко³,
В.М. Грищенко³, Є.Д. Яблоновська-Грищенко³

¹ Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького, каф. екології та агробіології; бул. Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна
Cherkasy National University, dep. of ecology and agrobiolology; Shevchenko str., 81, Cherkasy, 18031, Ukraine

² Інститут зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України; вул. Б. Хмельницького, 15, м. Київ, 01601, Україна

Schmalhausen Institute of Zoology; Bohdan Khmelnytsky str., 15, Kyiv, 01601, Ukraine

³ Канівський природний заповідник, м. Канів, 19000, Черкаська обл., Україна
Kaniv Nature Reserve, Kaniv, 19000, Ukraine

✉ М.Н. Гаврилюк (M.N. Gavrilyuk), e-mail: gavrilyuk.m@gmail.com

Wintering of waterbirds in the area of Kremenchuk reservoir in winter seasons 2010/2011 and 2011/2012. - M.N. Gavrilyuk, O.V. Iukha, M.M. Borysenko, V.N. Grishchenko, E.D. Yablonovska-Grishchenko. - *Avifauna of Ukraine*. 5. 2014. - Kremenchuk reservoir is situated on the Dnieper in central Ukraine. 19 counts were carried out during two winter periods. In total, 31 bird species were registered (28 species of waterbirds). Mallard dominated, Goldeneye, Goosander and Common Gull were subdominants. Caspian Gull and White-tailed Eagle regularly wintered too but in smaller numbers. During the hard frosts, the number of birds and its diversity reached the maximum near anthropogenic hydroengineering constructions (hydroelectric power stations, sewage ponds, etc.). The total number of wintering birds ranged 4000–9000 individuals. [Ukrainian].

Key words: number, distribution, count, rare species, weather.

Протягом двох зимових сезонів проведено 19 обліків. Всього зареєстровано 31 вид птахів. Домінував крижень, субдомінантами були гоголь, великий крохаль і сивий мартин. Жовтоногий мартин та орлан-білохвіст також регулярно зимували, але в меншій кількості. Загальна чисельність птахів коливалась у межах 4–9 тис. особин.

Ключові слова: чисельність, поширення, облік, рідкісний вид, погода.

Середній Дніпро є одним із важливих місць зимівлі водно-болотних птахів в Україні. Вони концентруються тут біля незамерзаючих ділянок – у нижніх б'єфах ГЕС, на очисних спорудах, у місцях скидання теплих вод. Регулярні обліки птахів біля Канівської ГЕС проводяться вже більше 25

років (Грищенко та ін., 1997, 2004; Грищенко, Яблоновская-Грищенко, 2012; Грищенко и др., 2013), на очисних спорудах м. Черкаси – понад 10 років, спостереження біля Кременчуцької ГЕС – з 2008 р. (Гаврилюк и др., 2007, 2009; Гаврилюк та ін., 2009, 2011). Мета наших досліджень – моніторинг чисельності та видового складу зимуючих птахів.

Матеріал і методика

Всього протягом двох зимових сезонів проведено 19 обліків (8 – взимку 2010/2011 рр. та 11 – взимку 2011/2012 рр.), результати ще двох (22.01.2011 р. та 4.02.2011 р.) для аналізу не були використані через погані погодні умови, які призвели до недообліку птахів.

Дослідженнями були охоплені вільні від льодоставу ділянки в районі Кременчуцького водосховища в межах Черкаської, Полтавської та Кіровоградської областей. У залежності від стану льодового покриву, обстежували різні райони.

Відомості про погодні умови були отримані з метеостанції Канівського природного заповідника.

Погодні умови зими 2010/2011 рр. були наступними. Середньодобова температура опустилася нижче 0 °С в останні дні листопада. У грудні 2010 р. вона становила –3,1 °С; зниження температури чергувалися з відлигами, тому суцільний льодовий покрив на водосховищі не сформувався. Птахи не утворювали зимових скупчень, за таких умов обліки були проведені в місці осінньої концентрації – в районі Липівського орнітологічного заказника на Кременчуцькому водосховищі. Середньодобова температура січня 2011 р. становила –3,1 °С. У цьому місяці спостереження були здійснені на ділянках русла Дніпра, які були вільні від льоду: від Канівської ГЕС до гирла р. Рось та від с. Сокирно (Черкаський район) до м. Черкаси; на ополонках нижче за течією, останні з яких були біля с. Червона Слобода Черкаського району; на промоїні в районі Липівського заказника; а також на очисних спорудах м. Черкаси (околиці с. Червона Слобода Черкаського району). У районі Кременчуцької ГЕС вільним від льоду було русло Дніпра не менше ніж на 15 км вниз за течією. Обліки проведені від греблі водосховища до моста в м. Кременчук (Полтавська область). Середньодобова температура лютого 2011 р. становила –5,6 °С. За умов існування суцільного льодового покриву на водосховищі були обстежені незамерзлі ділянки русла Дніпра в нижніх б'єфах Канівської ГЕС та Кременчуцької ГЕС, а також на очисні споруди м. Черкаси.

Перша половина зими 2011/2012 рр. видалася теплою. Середньодобова температура грудня 2011 р. становила 1,9 °С. Стійкі морози, які призвели до замерзання акваторії водосховища, розпочалися з середини січня 2012 р., вони

посилилися до кінця місяця. Середньодобова температура січня становила $-3,8^{\circ}\text{C}$. Морози трималися до кінця другої декади лютого, тому отримані в цей період результати характеризують зимову орнітофауну. Середньодобова температура лютого становила $-9,9^{\circ}\text{C}$.

Під час обліків використовували біноклі та підзорні труби (30×60 ; $25-100 \times 100$). З метою найбільш повного обстеження досліджуваної акваторії застосовували серію точкових обліків або пішохідні маршрути вздовж берега водойми. Для пересування між точками обліків використовували автомобіль.

Результати та їх обговорення

Отримані результати свідчать, що видовий склад та чисельність водоплавних і навколоводних птахів у зимовий період прямо залежать від температурного режиму та площі льодового покриву. Різкі зміни чисельності та видового складу птахів спостерігалися лише на початку зими при формуванні льодового покриву і, відповідно, зменшенні вільної від льоду акваторії. Протягом усього зимового періоду нами були відмічені міграційні переміщення птахів гідрофільного комплексу, але після замерзання водосховища вони не носили масового характеру.

Зима 2010/2011 рр.

Розподіл та чисельність птахів були подібними до попередніх років. Через морози на початку грудня 2010 р. понад 80% мілководної акваторії Липівського заказника, де концентруються водоплавні птахи, були вкриті льодом. Тому кінець першої декади грудня, коли був проведений облік, припав на період початку формування зимового угруповання. Чисельність водоплавних птахів та їх видове різноманіття в Липівському заказнику у грудні суттєво скоротилися в порівнянні з попереднім місяцем – близько 18 800 особин 18 видів 28.11 (Гаврилюк та ін., 2012) проти близько 240 особин 6 видів 9.12 (табл. 1).

У січні 2011 р. водосховище замерзло практично повністю. Було відмічено 14 видів водно-болотяних та навколоводних птахів. Серед них 5 спостерігали тільки в районі водоочисних споруд, причому 4 з них у наступні обліки там не виявили: малий норець (*Tachybaptus ruficollis*), чайка (*Vanellus vanellus*), голубий рибалочка (*Alcedo atthis*) та біла плиска (*Motacilla alba*). На незамерзлих ділянках водосховища в Черкаському районі виявлені скупчення крижня (*Anas platyrhynchos*) та великого крохаля (*Mergus merganser*), обліковано 22 особини орлана-білохвоста (*Haliaeetus albicilla*), з яких 18 трималися в межах Липівського заказника. На незамерзлій ділянці Дніпра нижче греблі

Таблиця 1

Результати обліків птахів у зимовий період 2010/2011 рр.
Results of bird counts during winter period 2010/2011

Вид / Дата	9.12	3.01	22– 23.01	24.01	25.01	17.02	20.02	22.02
<i>Tachybaptus ruficollis</i>	–	1	–	–	–	–	–	–
<i>Egretta alba</i>	–	–	–	–	–	–	–	1
<i>Cygnus cygnus</i>	–	–	–	–	–	9*	–	–
<i>C. olor</i>	8	–	–	–	2	6	–	–
<i>Anas crecca</i>	–	–	–	–	–	1	1	–
<i>A. platyrhynchos</i>	–	700 (150)	970	200	770	920	930	100
<i>A. strepera</i>	–	–	–	–	–	2	–	–
<i>Aythya fuligula</i>	–	–	–	1	3	1	–	–
<i>A. ferina</i>	–	–	–	–	–	1	–	–
<i>Vicephala clangula</i>	90	8	50	1110	360	580	5	160
<i>Mergus merganser</i>	18	3	140	860	800	750	27	36
<i>M. albellus</i>	–	–	–	–	–	–	1	–
Водоплавні, не визначені	70	–	–	–	–	–	–	–
<i>Haliaeetus albicilla</i>	3	1	24	11	16	24	1	8
<i>Vanellus vanellus</i>	–	1	–	–	–	–	–	–
<i>Tringa ochropus</i>	–	3	1	–	–	–	–	–
<i>Larus ridibundus</i>	46	2	–	60	21	–	–	15
<i>L. cachinnans</i>	4	–	85	190	62	25	3	25
<i>L. canus</i>	–	–	3	1750	15	2	3	600
<i>Alcedo atthis</i>	–	2	–	–	–	–	–	–
<i>Motacilla alba</i>	–	1	–	–	–	–	–	–
Всього**:	240	870	1270	4180	2050	2320	960	940
Кількість видів:	6	10	7	8	9	12	8	8

Примітки. Місяця обліків: 9.12 – Липівський заказник; 22–23.01 – Дніпро від с. Сокирно до с. Червона Слобода (Черкаський район), Липівський заказник, очисні споруди м. Черкаси; 3.01, 20.02 – очисні споруди м. Черкаси та ополонка на водосховищі (в дужках); 24.01, 22.02 – район Кременчуцької ГЕС; 25.01, 17.02 – район Канівської ГЕС; * – птахів спостерігали 18.02; ** – чисельність округлена до десятків.

Кременчуцької ГЕС у січні 2011 р. була відмічена найбільша концентрація водно-болотних птахів цієї зими (понад 4 тис. особин). Наймасовішими ви-

дами тут були гоголь (*Bucephala clangula*), великий крохаль, крижень та сивий мартин (*Larus canus*). Для гоголя та великого крохаля це найбільша кількість птахів, облікованих нами в цьому місці за період досліджень (2006–2012 рр.). Висока чисельність сивого мартина була характерною і в попередні зими (Гаврилюк и др., 2009; Гаврилюк та ін., 2011), що відрізняє район Кременчуцької ГЕС від інших відомих нам місць зимівлі водно-болотних птахів на Середньому Дніпрі. Так, наприклад, біля Канева сивий мартин зустрічається в невеликій кількості (Грищенко и др., 2013). У нижньому б'єфі Канівської ГЕС зустріли понад 2000 птахів, серед яких домінували великий крохаль та крижень. Таким чином, у січні в районі Кременчуцького водосховища нараховано близько 7500 водно-болотних птахів; переважали за чисельністю крижень, великий крохаль, сивий мартин та гоголь.

У лютому 2011 р. Кременчуцьке водосховище було повністю покрите льодом. Було відмічено 15 видів водоплавних та навколоводних птахів, з яких 6 спостерігали тільки цього місяця: велика біла чапля (*Egretta alba*), лебідь-кликун (*Cygnus cygnus*), чирок-свистунець (*Anas crecca*), нерозень (*A. strepera*), червоноголова чернь (*Aythya ferina*) та луток (*Mergus albellus*). У порівнянні із січнем у районі Кременчуцької ГЕС суттєво скоротилася загальна чисельність птахів, у першу чергу за рахунок зменшення кількості мартинів, гоголя та великого крохаля. На очисних спорудах м. Черкаси чисельність птахів залишалася стабільною, проте їх видове різноманіття зменшилося. У нижньому б'єфі Канівської ГЕС загальна кількість птахів майже не змінилася – збільшилася чисельність гоголя та крижня, проте зменшилась у мартинів. Виявлена велика кількість орланів-білохвостів – 24 особини, що ми пов'язуємо з концентрацією птахів біля незамерзаючої ділянки в результаті сильних морозів. За рахунок зустрічей декількох рідкісних зимуючих видів у районі Канівської ГЕС відмічено найбільше видове різноманіття серед усіх місць спостережень протягом зими (12 видів). У цілому в лютому було нараховано близько 4220 особин водно-болотних птахів.

Таким чином, протягом зими 2010/2011 рр. нами було відмічено лише 20 видів водоплавних та навколоводних птахів, що значно менше в порівнянні із зимовими періодами попередніх років: 2006/2007 рр. – 26 видів (Гаврилюк и др., 2007), 2007/2008 рр. – 26 (Гаврилюк и др., 2009), 2008/2009 рр. – 36 (Гаврилюк та ін., 2009) та 2009/2010 рр. – 28 (Гаврилюк та ін., 2011). Це можна пояснити температурним режимом зими 2010/2011 рр., котрий сприяв утворенню льодоставу вже в першій декаді грудня та швидкому формуванню зимового складу угруповання птахів.

За умов подібних зим найбільша кількість та видова різноманітність водоплавних птахів спостерігається в місцях активного впливу людської діяльності (ГЕС, стави біологічної очистки), як єдиних ділянках у районі водосховища, вільних від льоду.

Зима 2011/2012 рр.

Початок зими видався теплим, тому у грудні навколородні та водоплавні птахи продовжували триматися в місцях осінньої концентрації – на мілководних ділянках водосховища та риборозплідних ставках (табл. 2). Характерними рисами цього періоду були: наявність видів, які в умовах суворих зим практично повністю відлітають (сіра чапля (*Ardea cinerea*), велика білолоба гуска (*Anser albifrons*), чайка, великий кроншнеп (*Numenius arquata*)); висока чисельність птахів, які як правило зимують у невеликій кількості (лебеді, звичайний мартин (*Larus ridibundus*)); а також невелика кількість гоголя та великого крохаля. Чисельність лебедів у Липівському заказнику в порівнянні з листопадом (Гаврилюк та ін., 2012) навіть збільшилася та була максимальною за весь період наших досліджень на цій акваторії (1995–2012 рр.) – тут трималося близько 900 птахів. У той же час у порівнянні з попереднім місяцем чисельність крижня в заказнику зменшилася вдвічі.

Зимовий склад населення птахів сформувався лише в середині січня 2012 р. Домінантом був крижень – його сумарна чисельність становила близько 4300 особин. Кількість жовтоногих мартинів (*Larus cachinnans*) залишалася досить високою – близько 610 птахів. Гоголів та великих крохалів було відносно небагато – 560 та 520 птахів відповідно. Практично повністю зникли лебеді. Сумарна кількість водно-болотяних птахів у районі водосховища була досить високою – нараховано близько 8550 особин. Проте населення водоплавних птахів у третій декаді січня внаслідок настання сильних морозів (до -18°C вночі) швидко змінювалося. У цьому плані показовими є два обліки, проведені в районі Канівської ГЕС із проміжком у 4 дні (23.01 та 27.01) – чисельність крижня за ці дні скоротилася у 5 разів, жовтоногі та сиві мартини зникли повністю, проте зросла кількість орланів-білохвостів (майже вдвічі), гоголів (у півтора рази) та великого крохаля (на 20%). Відмічена чисельність орлана-білохвоста є найвищою для району Канівської ГЕС за весь період існування цієї зимівлі – з 1970-х рр. (Грищенко, Гаврилюк, 2012). У цілому видове різноманіття в січні залишалось достатньо високим (16 видів) за рахунок зустрічей поодиноких особин рідкісних зимуючих видів – великого норця (*Podiceps cristatus*), чубатої черні (*Aythya fuligula*), голубого рибалочки та гірської пліски (*Motacilla cinerea*).

У лютому 2012 р. внаслідок збереження морозної погоди чисельність домінуючих видів птахів зменшилася. Видове різноманіття знизилося в незначній мірі через те, що були відмічені види, не виявлені в попередні місяці: малий норець, чирок-свистунець, пастушок (*Rallus aquaticus*), лиска (*Fulica atra*), перевізник (*Actitis hypoleucos*) – на очисних спорудах м. Черкаси та лісовий коловодник – поблизу Канева.

Всього протягом зими 2011/2012 рр. спостерігали 28 видів водоплавних і навколородних птахів.

Таблиця 2

Результати обліків птахів у зимовий період 2011/2012 рр.
Results of bird counts during winter period 2011/2012

Вид / Дата	10.12	18.12	19.12	25.12	21.01	22.01	23.01	23.01*	28.01	5.02	15.02
<i>Podiceps ruficollis</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
<i>P. cristatus</i>	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–
<i>Phalacrocorax carbo</i>	–	16	–	–	–	–	–	6	–	–	–
<i>Ardea cinerea</i>	–	39	46	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Anser albifrons</i>	–	27	(8)	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Cygnus olor</i>	222	–	(8)	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>C. cygnus</i>	–	–	(66)	–	–	1	–	–	–	–	–
<i>Cygnus sp.</i>	681	–	(53)	–	4	–	–	–	–	–	–
<i>Tadorna tadorna</i>	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–
<i>Anas platyrhynchos</i>	7780	550	(95)	450	1320	560	75	2350	460	670	240
<i>A. crecca</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
<i>A. strepera</i>	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Aythya fuligula</i>	10	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–
<i>Bucephala clangula</i>	20	–	–	50	1	–	142	420	670	20	590
<i>Mergus merganser</i>	–	–	–	30	7	–	1	520	630	34	480
<i>M. albellus</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	3	–	6
<i>Haliaeetus albicilla</i>	10	7	15 (4)	3	7	2	5	15	29	2	25
<i>Rallus aquaticus</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
<i>Fulica atra</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
<i>Pluvialis squatarola</i>	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Vanellus vanellus</i>	–	–	6	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Tringa ochropus</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1
<i>Actitis hypoleucos</i>	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–
<i>Numenius arquata</i>	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–
<i>Larus ridibundus</i>	390	35	16 (510)	75	8	3	–	8	2	–	–
<i>L. cachinnans</i>	100	246	23 (33)	45	14	19	47	530	–	–	–
<i>L. canus</i>	32	132	146 (95)	6	14	13	2290	15	–	7	–
<i>Alcedo atthis</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1	–
<i>Motacilla cinerea</i>	–	–	–	–	–	1	–	–	–	1	–
Всього**:	9260	1050	1120	660	1380	600	2560	3870	1800	740	1340
Кількість видів:	9	9	11	7	9	10	6	9	6	12	6

Примітки. Місця обліків: 10.12 – Липівський заказник та прилегла акваторія; 18.12 – ставки біля сіл Червона Слобода – Сагунівка та прилеглі ділянки водосховища; 19.12 – ставки біля смт Іркліїв та прилеглі ділянки водосховища (в дужках); 21.01 – ділянка Дніпра від гирла р. Рось до м. Черкаси; 22.01 – Дніпро біля м. Черкаси та очисні споруди; 23.01 – район Кременчуцької ГЕС; 25.12, 23.01*, 28.01, 15.02 – район Канівської ГЕС; 5.02 – очисні споруди м. Черкаси; ** – чисельність округлена до десятків.

Загалом протягом двох зимових періодів у районі Кременчуцького водосховища відмічений 31 вид водоплавних і водно-болотяних птахів. Їх сумарна чисельність за різних умов зимівлі становила 4–9 тис. особин. Домінантом був крижень, субдомінантами – гоголь, великий крохаль та сивий мартин. До регулярно зимуючих (відмічені протягом усіх місяців спостережень) відносяться також орлан-білохвіст і жовтоногий мартин. Вперше для регіону досліджень у зимовий період виявлені нерозень та морська сивка.

Отримані результати підтверджують провідну роль незамерзаючих ділянок русла Дніпра нижче гребель ГЕС та очисних споруд для зимівлі водоплавних та навколводних птахів на Середньому Дніпрі.

ЛІТЕРАТУРА

- Гаврилюк М.Н., Домашевский С.В., Грищенко В.Н. (2007): Особенности зимовки птиц в 2006–2007 гг. в районе Кременчугского водохранилища. - Биология XXI ст.: теория, практика, викладання. Мат-ли міжнар. наук. конф. (1–4 квітня 2007 р., м. Черкаси – м. Канів). Київ: Фітосоціоцентр. 429–431.
- Гаврилюк М.Н., Домашевский С.В., Ілюха І.В., Борисенко Н.Н., Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. (2009): О зимовке водоплавающих и околоводных птиц в 2007–2008 гг. в районе Кременчугского водохранилища. - Сохранение разнообразия животных и охотничье хозяйство России. Мат-лы 3 Междунар. научно-практич. конфер. М. 572-576.
- Гаврилюк М.Н., Домашевський С.В., Грищенко В.М., Ілюха О.В., Борисенко М.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2009): Зимівля водоплавних та навколводних птахів у 2008–2009 роках в районі Кременчуцького водосховища. - Вісник Черкаського ун-ту. Сер. Біол. науки. 156: 21-26.
- Гаврилюк М.Н., Ілюха О.В., Борисенко М.М. (2012): Моніторинг орнітофауни Липівського орнітологічного заказника в осінні періоди 2009–2011 рр. - Вісник Черкаського ун-ту. Сер. Біол. науки. 252: 40-47.
- Гаврилюк М.Н., Ілюха О.В., Борисенко М.М., Грищенко В.М., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2011): Зимівля водоплавних та навколводних птахів у 2009–2010 рр. у районі Кременчуцького водосховища. - Природничий альманах. Сер. Біол. науки. Херсон. 15: 26-32.
- Грищенко В.Н., Гаврилюк М.Н. (2012): Орлан-білохвіст в Каневском заповіднику і його окрестностях. - Хищные птицы в динамической среде третьего тысячелетия. Тр. VI Междунар. конф. по соколообразным и совам Северной Евразии, г. Кривой Рог, 27–30 сентября 2012 г. Кривой Рог. 335-340.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (1997): Зимівля водоплавних та навколводних птахів на Дніпрі в районі Канівського заповідника у 1987–1997 рр. - Запов. справа в Україні. 3 (1): 41-44.
- Грищенко В.М., Гаврилюк М.Н., Яблоновська-Грищенко Є.Д. (2004): Зимівля водоплавних та навколводних птахів на Дніпрі в районі Канівського заповідника у 1998–2004 рр. - Запов. справа в Україні. 10 (1-2): 62-65.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д. (2012): Зимовка орлана-білохвоста на Дніпрі біля Канева в 2011/2012 гг. - Хищные птицы в динамич. среде третьего тысячелетия: состояние и перспективы. Тр. VI Междунар. конфер. по соколообразным и совам Северной Евразии, г. Кривой Рог, 27–30 сентября 2012 г. Кривой Рог. 474-478.
- Грищенко В.Н., Яблоновская-Грищенко Е.Д., Гаврилюк М.Н. (2013): Видовой состав и структура населения водоплавающих и околоводных птиц, зимующих на Дніпрі в районе Каневской ГЭС. - Беркут. 22 (1): 1-13.